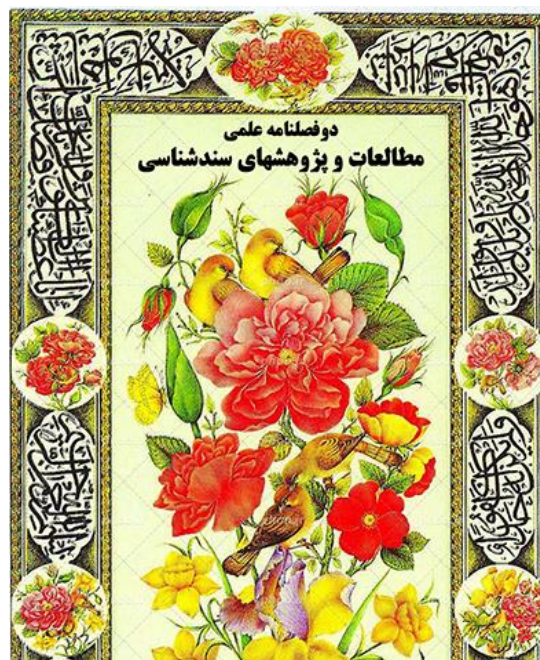

انجمن علمی تحقیق و تصحیح
نسخه های خطی ایران

پایان نامه های علمی

با همکاری گروه پژوهشی تحقیق، تصحیح و

فهرست نگاری نسخه های خطی و انتشارات تراث اسلامی

دوره نخست ، شماره دوم

شماره ۲ پیاپی

پاییز و زمستان ۱۴۰۵ هجری شمسی

vol-1, Issue-2, March 2026

صاحب امتیاز

انجمن علمی تحقیق و تصحیح نسخه های خطی ایران

مدیرمسئول

دکتر ژهیر طیب (مدیر انجمن علمی)

سر دبیر

دکتر الهام ملک زاده (دانشیار)

اعضای هیات تحریریه

دکتر حسن زندیه (دانشیار)

دکتر صفورا پرومند (دانشیار)

دکتر ویدا همراز (دانشیار)

دکتر حبیب الله سعیدی نیا (دانشیار)

اعضای هیات تحریریه بین المللی

دکتر نورعلی نورزاد (تاجیکستان)

دکتر سید محمد اسدعلی خورشید (هندوستان)

دکتر احمد حسین بکر (مصر)

مشاوران و همراهان علمی

دکتر سیداحمد رضا خضری - دکتر مسعود معینی پور

دکتر صمد نژاد ابراهیمی - دکتر علیمحمد مؤذنی

دوره انتشار

دوفصل نامه (دو شماره در هر سال شمسی)

فهرست

دوره اول (۱) شماره دوم (۲) پیاپی (۲) پاییز و زمستان ۱۴۰۵ هجری شمسی

الهام ملک زاده (سردبیر)

سندشناسی؛ از توصیف سند تا تحلیل تاریخی و اجتماعی

صفحه ۱-۲

کوروش صالحی

بررسی تطبیقی بازنمایی گفتمان قدرت در برخی آثار مکتوب اولیه جنبش باییه با تکیه بر متن «توبه نامه باب» و «سند بیانیة علمای عراق از ۱۲۶۴ تا ۱۳۲۴ ق.

صفحه ۳-۲۹

doi.org/10.22034/dpr.2026.579810.1017

زهرا طاهری

نقش دولت پهلوی در توسعه زیرساخت ها و افزایش صادرات و واردات بندر شاهپور (۱۳۰۴-۱۳۵۷ ه.ش)؛ با تکیه بر اسناد

صفحه ۳۰-۶۰

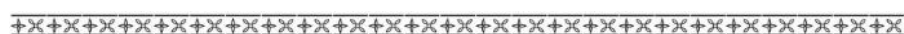
<https://doi.org/10.22034/dpr.2026.583715.1018>

میترا خدایاری شاهسواری، روح اله بهرامی، طلعت ده پهلوان، پوریا اسمعیلی

چالش ها و معضلات صنعت چرم ایران در دوران پهلوی (بر اساس اسناد منتشر نشده از ۱۳۰۴ تا ۱۳۲۳ ش)

صفحه ۶۱-۹۰

<https://doi.org/10.22034/dpr.2026.584539.1019>

حسین احمدی رھبریان

سرانجام دفاتر بودجه نویسی در دوره قاجار

صفحه ۹۱-۱۱۳

<https://doi.org/10.22034/dpr.2026.584960.1020>

امیر حسین دھقان انارستانی، حامد کازرونی سعدی

«محلہ قطب آباد و مسجد قطب اولیاء کے مان؛ پژوهشی تاریخی -تحلیلی پر جایگاہ محلہ، وقف نامہ مسجد و کتبہ»

نویافته».

صفحه ۱۱۴-۱۳۱

<https://doi.org/10.22034/dpr.2026.586413.1021>

حمیدرضا آریان فر

دردم‌تیدگی سیاست و مذهب در بازار تهران (بررسی موردی: اسناد وقفی کاروانسرای شاه)

صفحه ۱۳۲-۱۶۲

<https://doi.org/10.22034/dpr.2026.587803.1022>

زهره عطایي، آشتیانی

اعتبار و مرجعیت «نقشه جدید طهران» ۱۳۰۹ش: بازخوانی تعارض با اخطار بلدیہ تهران

صفحه ۱۶۳-۱۹۰

<https://doi.org/10.22034/dpr.2026.596828.1025>

زہرا حاتمی

رأبآآآآ مؤءب الءولآ نفآسآ و آآمزش شاهآبور مءمءرضا ءر سؤآآس

صفحه ۱۹۱-۲۲۱

<https://doi.org/10.22034/dpr.2026.597319.1026>

نیلوفر سادات عبد الہی، مہدی نیک منش

انگیزه‌ها و شیوه‌های ترویج شاهنامه در دورهٔ پهلوی (بر پایهٔ اسناد)

صفحه ۲۲۲-۲۶۱

<https://doi.org/10.22034/dpr.2026.598844.1027>

صفورا برومند

مطالعه سندهشناختی گزارش سروان جان ملکم درباره تجارت ایران و هند (۱۸۰۰ م.): بر مبنای الگوی تحلیل گفتمان انتقادی نور من فرکلاف

صفحه ۲۶۲-۲۹۱

<https://doi.org/10.22034/dpr.2026.599143.1029>

فاطمه احمدوند

چارچوب روش شناختی استخراج و بازنمایی داده‌های مکانی از اسناد تاریخی ایران

صفحه ۲۹۳-۳۱۳

<https://doi.org/10.22034/dpr.2026.600468.1030>

الہام ملک زادہ، نرگس کلاکی

واکاوی تکوین و فرجام کانون مهندسین ایران (۱۳۲۱-۱۳۵۷ شمسی)

صفحه ۳۳۰-۳۱۴

<https://doi.org/10.22034/dpr.2026.604152.1031>

doi سندشناسی؛ از توصیف سند تا تحلیل تاریخی و اجتماعی

الهام ملک زاده^۱

This is an open access article under the terms of the [Creative Commons Attribution-NonCommercial License](#), which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited and is not used for commercial purposes.

© 2024 The Author(s). Journal of Codicology and manuscript research published by Torath pub. on behalf of the Scientific Association of Manuscript Research and Codicology of IRAN.

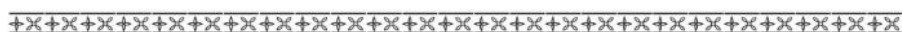
در مطالعات میراث مکتوب، سند را نمی‌توان صرفاً حامل متن یا ثبت مکتوب یک رویداد دانست. سند در پیوند میان ماده، ساختار، زبان، کارکرد و زمینه تولید و تداول خود، منبعی چندلایه برای شناخت گذشته است. ارزش پژوهشی آن نه تنها در محتوای آشکار، بلکه در نشانه‌های مادی و صوری، شیوه تولید و تنظیم، مناسبات حقوقی و اداری و زمینه اجتماعی و تاریخی آن نهفته است. از این منظر، سندشناسی صرفاً مقدمه‌ای برای استفاده از اسناد در تاریخ‌نگاری نیست؛ بلکه حوزه‌ای روش‌مند برای شناسایی، توصیف، ارزیابی، تحلیل و تفسیر سند و سنجش نسبت میان متن، سند و زمینه تاریخی آن است.

دوفصلنامه علمی «مطالعات و پژوهش‌های سندشناسی» وابسته به انجمن علمی تحقیق و تصحیح نسخه‌های خطی ایران، می‌کوشد فراتر از یک رسانه انتشار مقاله، به بستری برای گفت‌وگوی علمی درباره مبانی، روش‌ها و مسائل نوین سندپژوهی تبدیل شود. ضرورت چنین نشریه‌ای از یک سو به غنای کم‌نظیر میراث اسنادی ایران و از سوی دیگر به نیاز روزافزون برای توسعه روش‌های دقیق، استاندارد و قابل ارزیابی در مطالعه این میراث بازمی‌گردد. مجموعه گسترده‌ای از اسناد، از کتیبه‌ها و سنگ‌نوشته‌ها تا اسناد کاغذی و مجموعه‌های اداری، نیازمند رویکردهایی است که توصیف، تحلیل و تفسیر را در چارچوبی منسجم و قابل بازبینی به یکدیگر پیوند دهند.

سندپژوهی معاصر ماهیتی میان‌رشته‌ای دارد. مطالعه سند می‌تواند از ظرفیت "کدیکولوژی" برای بررسی جنبه‌های مادی و ساختاری حامل، و از "دیپلماتیک" برای تحلیل ساختار، اجزای صوری، فرمول‌های نوشتاری، شیوه تنظیم و کارکرد سند بهره گیرد و در پیوند با تاریخ اجتماعی، تاریخ فرهنگی، زبان‌شناسی تاریخی، مطالعات حقوقی و دیگر حوزه‌های مرتبط، به تفسیر زمینه تولید و کاربرد آن برسد. این حوزه‌ها مترادف یا جایگزین یکدیگر نیستند؛ بلکه هریک، بخشی از فرایند شناخت سند را در بر دارند. بنابراین، اعتبار تحلیل سند در گرو توجه هم‌زمان به شواهد مادی، ساختار صوری، محتوای متنی و زمینه تاریخی و اجتماعی اسناد است.

یکی از مسائل اساسی سندپژوهی در ایران، گذار از توصیف‌های صرفاً شناسنامه‌ای به پژوهش‌های مسأله‌محور و

۱. دانشیار پژوهشکده تاریخ، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. تهران. ایران. elhammalekzadeh@ihcs.ac.ir

تبیینی است. این گذار به معنای کنار گذاشتن توصیف نیست؛ زیرا توصیف دقیق و استاندارد، پیش شرط هر تحلیل معتبر است. مسأله، آن است که داده های حاصل از توصیف مادی و متنی چگونه به پرسش های تاریخی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی پیوند می خورند و چگونه می توان بدون فراتر رفتن از ظرفیت شواهد، از آنها استنباط های قابل دفاع ارائه کرد. از این رو، نشریه از پژوهش هایی استقبال می کند که افزون بر یافته های جدید، روش گردآوری و ارزیابی داده ها، معیارهای اعتبارسنجی و محدودیت های استنباط را نیز آشکار سازند.

چشم انداز این نشریه، ایجاد پیوند میان تجربه سندپژوهان پیشکسوت و دستاوردهای روش شناختی پژوهشگران نسل جدید است. انتقال دانش تجربی در کنار صورت بندی نظری و آزمون روش ها می تواند به توسعه استانداردهای دقیق تر برای شناسایی، توصیف، تحلیل و ارزیابی اسناد بینجامد. در این مسیر، نقد روش های موجود به اندازه ارائه یافته های جدید اهمیت دارد؛ زیرا رشد هر حوزه علمی تنها از انباشت داده ها حاصل نمی شود، بلکه به بازاندیشی مستمر در شیوه تولید، ارزیابی و تفسیر دانش نیز وابسته است.

تعامل با پژوهشگران و مراکز علمی خارج از ایران و مشارکت در مباحث بین المللی نیز بخشی از این چشم انداز است. هدف، صرفاً معرفی اسناد ایرانی به جامعه علمی جهان نیست؛ بلکه قرار دادن داده ها و روش های برخاسته از این میراث در جریان گفت و گوی علمی بین المللی است. در این چارچوب، پژوهش هایی که پیوند میان سند، تاریخ، ادبیات، هنر، حقوق، جامعه و فناوری های نوین را با اتکا به شواهد مستند بررسی کنند، اهمیت ویژه ای دارند.

تحولات اخیر، از جمله گسترش روش های دیجیتال، تحلیل داده های اسنادی، تصویربرداری و خوانش پیشرفته، پایگاه های داده و روش های شبکه ای، افق های تازه ای در برابر سندپژوهی گشوده است. بهره گیری از این امکانات، زمانی ارزش علمی خواهد داشت که در خدمت فرضیات پژوهشی و در چارچوب روش شناسی شفاف قرار گیرد و جایگزین نقد منبع و ارزیابی شواهد نشود. از همین رو، بررسی انتقادی ظرفیت ها و محدودیت های روش های نوین در مطالعه اسناد فارسی و اسلامی داخلی و خارجی نیز از زمینه های مورد توجه این نشریه خواهد بود.

دوفصل نامه علمی «مطالعات و پژوهش های سندشناسی» خود را در آغاز مسیری می بیند که در آن، کیفیت پژوهش بر حجم داده ها و اعتبار روش، بر ادعای نوآوری مقدم است. امید است این نشریه با فراهم کردن فضایی برای ارائه یافته های مستند، نقد روش شناختی و گفت و گوی میان رشته ای، در توسعه ادبیات علمی سندپژوهی و تدوین الگوهای دقیق تر برای مطالعه میراث اسنادی ایران سهمی مؤثر ایفا کند؛ الگویی که هم به ویژگی های تاریخی و فرهنگی این میراث توجه داشته باشد و هم بتواند در گفت و گوی علمی گسترده تر درباره مطالعات اسنادی در سطح بین المللی مشارکت کند.